

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG

ĐỖ THỊ HƯƠNG THÚY

QUAN NIỆM NGHỆ THUẬT
VỀ CON NGƯỜI TRONG VĂN XUÔI SAU 1975
CỦA NGUYỄN KHẮC TRƯỜNG

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60.22.34

TÓM TẮT LUẬN VĂN THẠC SĨ
KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

Đà Nẵng, Năm 2013

Công trình được hoàn thành tại
ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG

Người hướng dẫn khoa học: **TS. NGUYỄN THÀNH**

Phản biện 1: **PGS.TS. NGUYỄN PHONG NAM**

Phản biện : **TS. NGUYỄN ĐÌNH VĨNH**

Luận văn được bảo vệ trước Hội đồng chấm Luận văn tốt nghiệp thạc sỹ Khoa học Xã hội và Nhân văn họp tại Đại học Đà Nẵng vào ngày 25 tháng 5 năm 2013

Có thể tìm luận văn tại:

- Trung tâm Thông tin - Học liệu, Đại học Đà Nẵng
- Thư viện trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Văn học lấy con người làm mục đích và đối tượng của mình. Con người cùng với những cảm xúc, tình cảm đã tạo nên sự kì diệu cho văn học nói riêng và cả cuộc sống nói chung. Văn xuôi Việt Nam sau năm 1975 đã có sự vận động và phát triển mạnh mẽ, đạt được nhiều thành tựu nổi bật. Trong đó, đề tài nông thôn chiếm một vị trí quan trọng làm nên tên tuổi nhiều nhà văn lớn: Lê Lựu, Dương Hương, Nguyễn Khắc Trường, Đào Thắng, Nguyễn Ngọc Tư...

Nhà văn Nguyễn Khắc Trường đã để lại dấu ấn trên văn đàn không phải bằng nhiều tác phẩm mà bằng lối viết táo bạo và có tính cảnh báo. Những sáng tác của ông tính đến nay tuy không nhiều, nhưng ông đã đạt được các giải thưởng cao nhất của Hội nhà văn. Năm 1986, ông được trao giải nhất cuộc thi bút ký do tuần báo văn nghệ và Đài tiếng nói Việt Nam phối hợp tổ chức với bút ký ***Gặp lại anh hùng Núp***. Năm 1990, ông cho xuất bản cuốn tiểu thuyết đầu tay ***Mảnh đất lắm người nhiều ma***. Năm 1991, ông được nhận giải thưởng của Hội nhà văn Việt Nam. Năm 2000 ông được nhận giải thưởng Nhà Nước về văn học nghệ thuật.

Chính vì vậy, chúng tôi chọn đề tài *Quan niệm nghệ thuật về con người trong văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường* để nghiên cứu nhằm khẳng định những đóng góp của nhà văn đối với lịch sử văn học đương đại.

2. Lịch sử vấn đề nghiên cứu

Tác phẩm của Nguyễn Khắc Trường đã thực sự thu hút và tạo được những ấn tượng tốt cho người đọc cả trong và ngoài nước. Hiếm có tác giả nào với số lượng tác phẩm có thể nói là ít ỏi nhưng lại gặt hái được nhiều thành công như Nguyễn Khắc Trường. Đánh

giá về những tác phẩm của ông đã có nhiều ý kiến khác nhau và chủ yếu tập trung vào tiểu thuyết **Mảnh đất lắm người nhiều ma**.

2.1. Những ý kiến của các nhà nghiên cứu, phê bình trong nước

Tạ Duy Anh trong bài viết “*Nguyễn Khắc Trường ở với ma, sống với người*” đã nhận xét về tập truyện ngắn **Miền đất mặt trời** của Thao Trường như sau : “*Trong một tác phẩm của ông hình như có tên là Miền đất mặt trời, tôi rất thích cái giọng tếu táo đậm đặc chất dân dã của ông. Ông có lối vi von rất hóm và rất...đĩ*” [34]

Đỗ Tiến Thụy nhận xét về bút ký **Gặp lại anh hùng Núp** của Nguyễn Khắc Trường: “ *Tôi cực kì ám ảnh bởi bút kí **Gặp lại anh hùng Núp** của ông. Với tôi, đây là một bút kí thuộc hàng hay nhất của văn học Việt Nam... Một bút kí tầng tầng lớp lớp ý nghĩa mà vẫn cô đọng, cuốn hút. Tôi đã ở Tây Nguyên gần hai chục năm, tự nhận là khá hiểu mảnh đất này, vậy mà đã phải choáng ngợp về sự hiểu biết sâu rộng và bút pháp tài hoa của Nguyễn Khắc Trường*”[37]

Sự thành công của cuốn tiểu thuyết **Mảnh đất lắm người nhiều ma** đã được khẳng định trong cuộc thảo luận do báo Văn Nghệ tổ chức ngày 25-01-1991, sau đó có nhiều ý kiến được đăng tải trên báo *Văn Nghệ* số 11, ngày 16-03-1991.

Nguyễn Phan Hách, nhà phê bình Ngô Thảo cùng chung nhận xét về việc đánh giá khá cao về thành công của tác phẩm **Mảnh đất lắm người nhiều ma**. Theo các ông, thì đây là cuốn tiểu thuyết khá hay, đã tái hiện lại được một hiện thực bề bộn của đời sống nông thôn Việt Nam thời kỳ đổi mới.

Giáo sư Phong Lê, thể hiện sự tinh tường khi nhận ra cái gây được ấn tượng cho tác phẩm : “*là các vấn đề chìm và nổi, ở bề mặt và bề sâu trong sự đan xen đó. Không chỉ là chất thơ, mà còn là bi kịch, và là những bi kịch gọi nhau. Không chỉ là những con người*

nhân danh đủ dạng trong thế bài trừ tiêu diệt lẫn nhau mà còn là đủ những dạng “dị dạng” bị đẩy ra hoặc bị vào những cuộc giao tranh quyết liệt đó”[29, tr. 337-338].

Trong bài ***Mảnh đất lắm người nhiều ma*** [15, tr. 447], Bích Thu đã nhận xét : “*Vấn đề cốt lõi, phức tạp và rắc rối nhất ở nông thôn trong tác phẩm mà nhà văn muốn thể hiện. Đó là quan hệ dòng họ*”. Dòng thời, tác giả cũng đánh giá cao Nguyễn Khắc Trường khi tạo dựng, khắc họa bức tranh nông thôn Việt Nam thời đổi mới.

Bài viết ***Thế giới kỳ ảo*** trong ***Mảnh đất lắm người nhiều ma*** từ cái nhìn văn học [15, tr.268], Lê Nguyên Cần đã đề cập tới giá trị của tác phẩm. Ngoài nội dung hiện thực gắn với một thời kỳ khó khăn của đất nước, tác phẩm còn là cả một thế giới kì ảo mà nhà văn Nguyễn Khắc Trường xây dựng rất thành công. Người viết khẳng định: “*Đây là một nét tạo nên thành công của **Mảnh đất lắm người nhiều ma***”.

Trong bài viết ***Con người phong phú phức tạp***[11, tr.75], Nguyễn Văn Kha đã chỉ ra được trong ***Mảnh đất lắm người nhiều ma***, Nguyễn Khắc Trường nhìn thấy “*người nông dân gắn với dòng tộc, dòng họ*”. Từ cái nhìn đó, người viết nhận thấy ở ngay mỗi con người thuộc hai dòng họ Vũ Đình – Trịnh Bá luôn có tư tưởng về họ hàng để dẫn đến xô xé, giành giật, huỷ hoại lẫn nhau

2.2. Đánh giá của học giả nước ngoài

Sáng tác của Nguyễn Khắc Trường cũng đã thực sự thu hút và tạo được ấn tượng trong lòng các tác giả nước ngoài qua nhận xét của Lady Borton - nữ nhà văn kiêm dịch giả Mỹ, người hiệu đính bản tiếng Anh tiểu thuyết này, bà nhận định: “*Đây là cuốn tiểu thuyết hay nhất về đời sống nông thôn Việt Nam*”[29, tr. 436]. Và bà cũng có ý khẳng định, Nguyễn khắc Trường đã viết được cuốn sách

có giá trị mà có lẽ cả đời bà cũng không viết được cuốn nào như thế cả.

2.3. Các luận văn, luận án

Nhìn chung, tiểu thuyết *Mảnh đất lắm người nhiều ma* của Nguyễn Khắc Trường tuy đã được một số luận văn nghiên cứu chung trong nhiều tiểu thuyết viết về nông thôn của nhiều tác giả, nhưng nghiên cứu toàn diện và riêng về văn xuôi của tác giả *Mảnh đất lắm người nhiều ma* từ quan niệm nghệ thuật về con người thì đây là công trình đầu tiên. Đây cũng là cơ sở cho người viết đặt ra những nhiệm vụ nghiên cứu trong quá trình thực hiện đề tài này.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Luận văn khảo sát toàn bộ các tác phẩm văn xuôi của Nguyễn Khắc Trường sau 1975, từ đó tập trung làm sáng tỏ quan niệm nghệ thuật về con người của nhà văn.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Để thực hiện đề tài này, chúng tôi xác định phạm vi khảo sát là tập truyện ngắn: *Thác rừng*, *Miền đất mặt trời*, bút ký *Gặp lại anh hùng Núp* và tiểu thuyết *Mảnh đất lắm người nhiều ma* của Nguyễn Khắc Trường, tức là những tác phẩm được sáng tác sau 1975. Khi nghiên cứu quan niệm nghệ thuật về con người trong văn xuôi của Nguyễn Khắc Trường, chúng tôi không chỉ chỉ ra cái nhìn của nhà văn về con người thông qua các kiểu con người cụ thể, mà còn phân tích, đánh giá khả năng sử dụng các phương thức thể hiện quan niệm về con người của nhà văn.

4. Phương pháp nghiên cứu

Để triển khai đề tài, chúng tôi sử dụng các phương pháp sau: Phương pháp thống kê - phân tích – tổng hợp, Phương pháp lịch sử, Phương pháp so sánh - đối chiếu và Lý thuyết thi pháp học.

5. Ý nghĩa khoa học của đề tài

Luận văn góp phần làm sáng tỏ quan niệm nghệ thuật về con người của Nguyễn Khắc Trường qua các tác phẩm văn xuôi của ông từ sau 1975 đến nay. Từ đó, giúp người đọc hình dung rõ hơn những đóng góp của một nhà văn có thể mạnh về đề tài nông thôn trong văn học Việt Nam đương đại.

6. Bố cục của luận văn

Chương 1

VĂN NGHIỆP VÀ DẤU ẤN CỦA NGUYỄN KHẮC TRƯỜNG TRONG VĂN XUÔI VIỆT NAM SAU 1975

1.1. GIỚI THIỆU VỀ NHÀ VĂN VÀ VĂN NGHIỆP

1.1.1. Nguyễn Khắc Trường – nhà văn quân đội

Nguyễn Khắc Trường sinh ngày 06 tháng 07 năm 1946 tại huyện Đông Hi, tỉnh Thái Nguyên, trong một gia đình nông dân. Ngay từ khi còn nhỏ, ông đã sớm bộc lộ năng lực viết văn. Năm 14 tuổi, Nguyễn Khắc Trường đã có truyện ngắn được in trên báo *Văn nghệ Việt Bắc*. Năm 1965, ông bước vào quân ngũ ở quân chủng Phòng không – Không quân. Nguyễn Khắc Trường bước chân vào làng văn từ tuổi 20. Khi đó ông đến với bạn đọc bằng bút danh Thao Trường – một cái tên rất gần gũi với bạn đọc trong quân đội.

Phục vụ và sinh hoạt trong môi trường quân đội, dù điều kiện, hoàn cảnh có nhiều khó khăn, nhưng Thao Trường vẫn nỗ lực trong việc sáng tác. Vào đầu những năm 70, từ người lính kỹ thuật của quân chủng Phòng không – Không quân, Thao Trường trở thành

phóng viên mặt trận, viết bài cho tờ tin của báo binh chủng này. Ông say mê viết bút ký đều đặn rồi gửi bài đăng ở báo *Văn nghệ Quân đội*. Là một cộng tác viên tích cực của tạp chí *Văn nghệ Quân đội*, Nguyễn Khắc Trường được cơ quan này liên hệ với binh chủng Phòng không – Không quân giới thiệu đi học trường bồi dưỡng những người viết văn trẻ Hội Nhà văn Việt Nam (khoá 5, 1972 – 1973). Về sau, cũng tạp chí ấy giới thiệu ông đi học trường Đại học viết văn Nguyễn Du (khoá I).

Thuộc số những nhà văn quân đội trưởng thành từ cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước, nhiều năm Thao Trường là tác giả của bút ký, truyện ngắn viết về đề tài chiến tranh, hậu phương, quân đội và nông thôn. Trong thời gian cộng tác cho tạp chí *Văn nghệ Quân đội*, Nguyễn Khắc Trường viết về bộ đội khá nhiều. Lúc này, ông khá thành công về thể loại bút ký. Với bút ký ***Gặp lại anh hùng Núp*** (1986), tác giả đạt giải thưởng: *Giải nhất cuộc thi do tuần báo Văn nghệ và Đài tiếng nói Việt Nam phối hợp tổ chức năm 1986*. Tham gia nhập ngũ từ đầu cuộc chiến tranh chống Mỹ và ở liên tục 26 năm đến khi chuyển ngành ra báo Văn nghệ, Nguyễn Khắc Trường đã gắn bó ngòi bút của mình với quân đội khá sâu sắc. Mỗi trang viết của ông là một bức tranh cuộc sống vô cùng gần gũi, thấm đẫm tình người. Sau này, khi về công tác ở báo *Văn nghệ Quân đội*, ông vẫn miệt mài viết về người lính, người anh hùng.

Trong cuộc sống đời thường, ông còn là người yêu thương, chăm lo gia đình – một con người hết mực giản dị, chân thành và sâu sắc. Quãng đời làm lính đã giúp ông trải nghiệm và hiểu biết thêm những điều người khác không dễ biết. Bên cạnh việc thể hiện tư tưởng, tình cảm của mình ở đề tài người lính, bút lực của ông còn hướng về cuộc sống đời thường với muôn mặt những vấn đề đang

còn phức tạp. Là hội viên Hội Nhà văn Việt Nam (1982), đến năm 1993, nhà văn Nguyễn Khắc Trường làm việc tại tạp chí *Văn nghệ Quân đội* được mười năm. Từ năm 1993, ông về công tác tại tổ văn xuôi tuần báo Văn nghệ, sau đó giữ chức phó tổng biên tập của tờ báo này. Hiện nay ông đã về nghỉ hưu tại Thanh Xuân- Hà Nội.

Trong thành tựu của văn học Việt Nam sau 1975, có sự đóng góp quan trọng của nhiều nhà văn quân đội: Lê Lựu, Chu Lai, Nguyễn Minh Châu, Nguyễn Quang Hà, Sương Nguyệt Minh, Nguyễn Khắc Trường... Với riêng Nguyễn Khắc Trường, gần như trọn đời ông mặc áo lính. Tác phẩm của ông góp phần tạo nên diện mạo vừa độc đáo, vừa đa dạng của văn học Việt Nam thời kì đổi mới.

1.1.2. Vài nét về văn nghiệp của Nguyễn Khắc Trường

Thuộc lớp nhà văn quân đội đi qua hết cuộc kháng chiến chống Mỹ, Nguyễn Khắc Trường phần lớn viết thể loại truyện ngắn, bút ký về đề tài người lính. Cho đến nay, tuy số lượng tác phẩm được xuất bản không nhiều nhưng đã thể hiện được tâm huyết, năng lực sáng tạo của ông.

Các tác phẩm chính: *Cửa khẩu* (truyện vừa, 1972); *Thác rùng* (tập truyện ngắn, 1977); *Miền đất mặt trời* (tập truyện ngắn, 1982); *Mảnh đất lắm người nhiều ma* (tiểu thuyết, 1990). Hiện tại, tác giả đang cố gắng hoàn thành tiểu thuyết *Trang trại* để sớm ra mắt bạn đọc. Về thể loại bút ký có: *Gặp lại anh hùng Núp* (1986).

Trong những tác phẩm đã xuất bản của Nguyễn Khắc Trường thì có hai tác phẩm được nhận giải thưởng: bút ký *Gặp lại anh hùng Núp* và tiểu thuyết *Mảnh đất lắm người nhiều ma*. Sự ra đời của *Mảnh đất lắm người nhiều ma* được xem là cái mốc quan trọng trong cuộc đời cầm bút của nhà văn.

Bằng cái tâm của người cầm bút cùng với một số tác phẩm tiêu biểu, Nguyễn Khắc Trường đã góp nên tiếng nói mới mẻ, một cái nhìn độc đáo trong văn học thời kỳ đổi mới.

1.2. TÁC PHẨM CỦA NGUYỄN KHẮC TRƯỜNG TRONG TIẾN TRÌNH VĂN XUÔI VIỆT NAM SAU 1975

1.2.1. Những bước chuyển của văn xuôi Việt Nam sau 1975

Văn xuôi Việt Nam sau 1975 đã có sự biến đổi mạnh mẽ và sâu sắc. Trong giai đoạn đầu (1975-1986), khuynh hướng sử thi vẫn tiếp tục mạch chảy. Càng về sau khuynh hướng sử thi càng có xu hướng thu hẹp dần, khuynh hướng thế sự dần dần trở thành khuynh hướng chính trong văn xuôi từ cuối những năm 1980. Lúc này, văn xuôi đã thực sự đề cập đến những vấn đề thế sự, những vấn đề của đời sống hằng ngày.

Năm 1986 là dấu mốc quan trọng trong đời sống xã hội nói chung và đời sống văn học nghệ thuật nói riêng. Đây là thời điểm ghi nhận sự đổi mới tư duy trên các lĩnh vực, trong đó có văn học nghệ thuật. Không khí cởi mở, dân chủ của đời sống văn học tác động mạnh mẽ đến chủ thể sáng tạo với quan niệm mới về nhà văn, đến sự thay đổi quan niệm nghệ thuật về hiện thực và con người, đến sự thay đổi thi pháp thể loại của các thể hệ nhà văn Việt Nam, từ lớp nhà văn tiền chiến như Chế Lan Viên, Tô Hoài đến những cây bút hậu sinh.

Văn xuôi Việt Nam thời kỳ đổi mới đạt được những thành tựu đáng ghi nhận. Nổi lên hàng đầu là sự hiện diện của thể ký, gây chấn động dư luận với ý thức nhìn thẳng vào sự thật: *Cái đêm hôm ấy đêm gì* (Phùng Gia Lộc), *Lời khai của bị can* (Trần Huy Quang), *Làng giáo có gì vui* (Hoàng Minh Tường), *Tiếng kêu cứu*

của một vùng văn hoá (Võ Văn Trực), *Người đàn bà quỳ* (Trần Khắc), *Suy nghĩ trên đường làng* (Hồ Trung Tú), *Cát bụi chân ai*, *Chiều chiều* của Tô Hoài và hàng loạt các hồi ký của Anh Thơ, Lưu Trọng Lư, Huy Cận, Đào Xuân Quý, Bùi Ngọc Tấn,...

Bên cạnh ký là sự khởi sắc của truyện ngắn, tiểu thuyết, từ sự đổi mới tư duy nghệ thuật và bút pháp của các cây bút Nguyễn Khải, Nguyễn Minh Châu, Bùi Hiền, Ma Văn Kháng, Đoàn Lê, Lê Minh Khuê chia tay với “một thời lãng mạn” đến sự vào cuộc đầy tính chuyên nghiệp, bén ngọt và sắc sảo của Nguyễn Huy Thiệp, Phạm Thị Hoài, Hoà Vang, Nguyễn Quang Lập, Phan Thị Vàng Anh, Nguyễn Ngọc Tư,... đã đem lại phẩm chất nghệ thuật đích thực, tạo được lực hấp dẫn, thu hút công chúng trở lại với văn hoá đọc. Chúng ta đã có một đội ngũ sáng tác có đầy nhiệt huyết, lòng hăng say, khát khao cống hiến và mong muốn được viết những gì mình thích, nói những điều ấp ủ từ lâu. Nhiều nhà văn muốn bút phá làm mới mình, họ khao khát vươn tới những đỉnh cao của nghệ thuật, của những thể nghiệm, họ ước vọng tới những chân trời xa xôi - nơi mà nền văn học Việt chưa bao giờ nhìn thấy. Chính họ là những cây bút đã táo bạo tự mở những con đường đi riêng, tìm những cách thức mới, hình thức mới, phương thức thể hiện mới. Chúng ta khó ai phủ nhận những nỗ lực cách tân của một Nguyễn Minh Châu, Lê Lựu, Chu Lai, Ma Văn Kháng, Nguyễn Khắc Trường, Nguyễn Huy Thiệp, Phạm Thị Hoài, Lê Minh Khuê, Nguyễn Thị Thu Huệ, Tạ Duy Anh, Nguyễn Việt Hà, Võ Thị Hảo, Hồ Anh Thái, Nguyễn Bình Phương, Nguyễn Ngọc Tư...

1.2.2. Dấu ấn văn xuôi Nguyễn Khắc Trường qua các đề tài

Điêm qua gia tài văn chương của Nguyễn Khắc Trường, có thể thấy ông là một trong không nhiều cây bút tạo được thành công trong giai đoạn đổi mới từ sau 1986 đến nay. Với lương tâm nghề nghiệp, trách nhiệm công dân và sự nhạy bén mới lạ trong lối viết, tác giả đã mang vào tác phẩm của mình cái nhìn toàn diện cùng những đánh giá sâu sắc về những cống hiến thầm lặng của những người lính trong và sau chiến tranh, cũng như những vấp ngã sâu sắc hồn đang dậy sóng trong con người ở thời kỳ đổi mới đất nước. Văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường nổi bật với những mảng đề tài viết về người lính, người anh hùng và đề tài nông dân. Đọc hai tập truyện ngắn *Thác rìng, Miền đất mặt trời*, chúng ta như được bước vào một thế giới cuộc sống thật của những người lính với mong ước luôn được cống hiến hết mình cho sự nghiệp giải phóng dân tộc, thống nhất đất nước và xây dựng đất nước sau chiến tranh. Đọc *Gặp lại anh hùng Núp*, ta như được gặp lại con người một thời anh hùng trong lửa đạn gần như đã bị quên đi trong đời sống tinh thần sau ngày đất nước thống nhất. Nhà văn đã viết tiếp một đoạn đời trong cả cuộc đời của người anh hùng dân tộc này sau những gì đã được nhà văn Nguyễn Ngọc viết trong *Đất nước đứng lên*. Còn với *Mảnh đất lắm người nhiều ma* - tác phẩm thành công nhất của ông, chúng ta như bước vào một thế giới với những mưu mô, thủ đoạn, sự tha hoá, biến chất của con người ở nông thôn trong thời hiện đại với những mâu thuẫn mới đang nảy sinh trong cuộc sống.

Mảng đề tài viết về nông thôn của nhà văn được người đọc và giới phê bình văn học quan tâm, ghi nhận và chú ý nhiều nhất. Bởi một lẽ đơn giản, Nguyễn Khắc Trường là một trong những cây bút mạnh dạn xoáy sâu vào những vấn đề lưu cữu, nhức nhối đang

diễn ra đau xót ở nông thôn nước ta trong giai đoạn chuyển đổi từ cơ chế cũ sang cơ chế mới. Bằng chính tâm hồn của một người nông dân chân chính, lại thêm có vốn hiểu biết cùng với tấm lòng nhân hậu, Nguyễn Khắc Trường đưa được hiện thực nông thôn Việt Nam thời kỳ đổi mới hướng ra ánh sáng, thức tỉnh lương tâm của mỗi con người để cuộc sống tốt đẹp hơn.

Trong toàn bộ sự nghiệp sáng tác của Nguyễn Khắc Trường ta có thể nhận ra quan niệm nghệ thuật về con người trong văn xuôi của ông có tính định hướng ngay từ đầu. Đó là sự hướng đến những giá trị của chân thiện mỹ.

Chương 2

CÁI NHÌN VỀ CON NGƯỜI TRONG VĂN XUÔI NGUYỄN KHẮC TRƯỜNG

Là một trong những cây bút trưởng thành trong kháng chiến chống Mỹ cứu nước, nhà văn - người chiến sỹ - Nguyễn Khắc Trường với khao khát bằng ngòi bút của mình góp phần tích cực vào cuộc đấu tranh cho quyền sống của cả dân tộc. Mỗi nhà văn lớn thường có một quan niệm nghệ thuật về con người. Đối với Nguyễn Khắc Trường, hệ thống nhân vật phản ánh trung thành thế giới nghệ thuật cũng như quan niệm nghệ thuật về con người trong tác phẩm của nhà văn.

Quan niệm nghệ thuật về con người là một phạm trù rất quan trọng của thi pháp học. Nó hướng ta nhìn về đối tượng chủ yếu của văn học. Theo Trần Đình Sử “quan niệm nghệ thuật về con người là sự lý giải, cắt nghĩa, sự cảm thấy con người đã được hóa thân thành các nguyên tắc, phương tiện, biện pháp, hình thức thể hiện

con người trong văn học, tạo nên giá trị nghệ thuật và thẩm mỹ cho các hình tượng nhân vật trong đó”.

2.1. CẢM QUAN CỦA NHÀ VĂN VỀ XÃ HỘI VÀ CON NGƯỜI TRONG THỜI HẬU CHIẾN

Văn xuôi sau 1975 và đặc biệt những năm gần đây tập trung nghiên cứu hiện trạng xã hội sau chiến tranh - đó là một hiện trạng phức tạp, đa dạng, đan xen các mặt tích cực và tiêu cực. Tính phức tạp trong đời sống tinh thần xã hội là kết quả tất yếu của hậu quả chiến tranh, của đời sống kinh tế khó khăn, của sự xâm nhập nhiều trào lưu tư tưởng từ ngoài vào.

Xuất phát từ nhân quan nhân đạo chủ nghĩa, Nguyễn Khắc Trường đã chú trọng phát hiện và thể hiện số phận con người qua những cuộc đời cụ thể gắn với những nỗi niềm riêng tư sâu kín của họ vốn thường bị che khuất bởi các sự kiện và biến cố của thời đại. Những tác phẩm sau này của Nguyễn Khắc Trường, đặc biệt tiểu thuyết *Mảnh đất lắm người nhiều ma* khá tiêu biểu cho khuynh hướng sáng tác lấy đời tư con người làm mảnh đất khám phá những quy luật vĩnh hằng của các giá trị nhân bản. Từ đây, ông đã tạo nên được cái nhìn mới về con người qua các tác phẩm của mình.

2.1.1. Từ con người lạc quan đến con người suy tư, phản tỉnh

Trong sự vận động và phát triển của văn xuôi Việt Nam sau 1975, chúng ta cũng bắt gặp sự vận động và phát triển của văn xuôi Nguyễn Khắc Trường. Từ *Thác rừng*, *Miền đất mặt trời*, *Gặp lại anh hùng Núp* đến *Mảnh đất lắm người nhiều ma* là những trang viết thể hiện được cái nhìn của nhà văn về con người có sự vận động và phát triển. Đó là từ con người lạc quan trong cuộc sống đến con người suy tư, phản tỉnh về xã hội và về chính mình.

Qua những trang văn chân thực và sinh động, Nguyễn Khắc Trường đã ngợi ca những người lính, người anh hùng luôn hăng say và sáng tạo trong công việc và luôn hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ của mình. Ngay cả những khi gặp khó khăn, họ cũng cố gắng vượt qua, từ đó vươn lên, chấp nhận hy sinh, để giữ cho cuộc sống của mình thanh thản và có ý nghĩa hơn.

2.1.2. Sự xung đột về tư tưởng dòng họ

Khi cuộc sống xã hội thay đổi thì kéo theo đó sẽ có bao nhiêu điều phức tạp sẽ xảy ra. Hiện thực cuộc sống xã hội thời hậu chiến vốn chất chứa, khuất lấp nhiều vấn đề nhức nhối diễn ra xót xa không lường trước được trong đời sống thời bình. Cuộc sống thời hậu chiến với những bộn bề của nó càng giúp ngòi bút của Nguyễn Khắc Trường khái quát và cảnh báo được nhiều vấn đề sâu sắc về xã hội và con người. Với tâm huyết muốn viết về nông thôn thật chân thực và đầy đủ từ cái nhìn cận cảnh, Nguyễn Khắc Trường đã cung cấp cho người đọc một bức tranh về thực trạng nông thôn nước ta những năm sau chiến tranh với tất cả sự gay gắt nóng bỏng trong *Mảnh đất lắm người nhiều ma*.

2.2. CON NGƯỜI TRONG CÁI NHÌN TRÂN TRỌNG, ĐỒNG CẢM

2.2.1. Con người anh hùng trong cuộc sống thời bình

Với quan niệm mỗi con người đều chứa đựng trong lòng những nét đẹp đẽ, kỳ diệu, Nguyễn Khắc Trường đã chú trọng lột tả phẩm chất của con người qua những nhân vật chính diện trong các tác phẩm của ông. Đó là vẻ đẹp cao quý của những người chiến sỹ trẻ với đời sống tinh thần phong phú, biểu hiện một sức sống kỳ diệu của những tâm hồn lạc quan, sự quyết tâm vượt qua khó khăn, thử

thách để có thể thành công trên mặt trận mới – mặt trận làm kinh tế. Đằng sau những cuộc đời binh dị, nhà văn đã làm sáng ngời lên phẩm chất tốt đẹp của người lính ở mọi thời đại.

Bên cạnh đó, nhà văn cũng tái hiện lại cuộc đời của những con người mang hơi thở lạnh mạnh của cuộc sống thời hậu chiến – những con người bộc trực, dám nghĩ, dám làm, nhiệt tình trong công việc, dám nhìn thẳng vào sự thật và biết lên án cái tiêu cực, bê bối đang diễn ra trong cuộc sống đời thường. Khi viết về những người anh hùng trong cuộc sống thời bình, nhà văn muốn phát hiện ra những tấm lòng, sự nhiệt huyết, năng động, luôn khao khát tìm kiếm để khẳng định mình, để sống và cống hiến cho quê hương, đất nước.

2.2.2. Con người thủy chung trong tình cảm, tình yêu

Thủy chung trong tình cảm, tình yêu là một phẩm chất quan trọng của con người. Và ở thời kỳ nào thì việc ngợi ca tình cảm bạn bè, tình đồng chí, tình yêu lứa đôi, tình cảm vợ chồng gắn bó thủy chung luôn là tư tưởng của những người cầm bút. Nguyễn Khắc Trường thể hiện phẩm chất cao đẹp của mỗi con người bằng cách khám phá vẻ đẹp của họ từ cuộc sống đời thường. Đó chính là cơ sở tạo nên vẻ đẹp phong phú, đa dạng, giàu sức sống của hình tượng con người thủy chung trong tình cảm, tình yêu mà ông đã thể hiện trong tác phẩm của mình.

Với việc thể hiện con người thủy chung trong tình cảm, tình yêu, Nguyễn Khắc Trường đã bộc lộ niềm tin và sự trân trọng, tự hào đối với những người đồng đội của mình. Và điều đó cũng giúp chúng ta thêm mến yêu, khâm phục những người chiến sĩ từng chiến đấu trong những năm tháng chiến tranh ác liệt mà hào hùng của dân tộc.

2.2.3. Con người số phận, bi kịch

Trong những tác phẩm văn xuôi sáng tác sau 1975, Nguyễn Khắc Trường đã hướng ngòi bút của mình vào những con người có số phận thật đáng thương. Chủ yếu là những người phụ nữ, bởi trong cuộc sống, những người phụ nữ luôn bị ràng buộc bởi nhiều quan niệm khắt khe và bao giờ họ cũng nhận lấy về mình những thiệt thòi, bất hạnh và khổ đau.

Số phận đáng thương của những người phụ nữ được khắc hoạ trong các tác phẩm văn xuôi sau 1975 của ông đã thể hiện cái nhìn nhân hậu của nhà văn đối với hiện thực cuộc sống thời hậu chiến mà đại diện là những người phụ nữ Việt Nam trong khói lửa chiến tranh và cũng như trong thời bình. Viết về nỗi bất hạnh, khổ đau của con người, nhà văn muốn lên án, tố cáo những thói tục cổ hủ cùng với những mâu thuẫn trong xã hội nông thôn đã bóp nghẹt sự sống, đã đìm chết những gì tốt đẹp nhất của những con người lương thiện.

2.3. CON NGƯỜI TRONG CÁI NHÌN CẢNH BÁO, PHÊ PHÁN

2.3.1. Con người mưu mô, thủ đoạn

Một trong những lí do mà tác phẩm Nguyễn Khắc Trường tạo được sự quan tâm, chú ý của độc giả trong và ngoài nước là do trong tác phẩm *Mảnh đất lắm người nhiều ma*, ông đã phơi bày sự thật về con người mưu mô, thủ đoạn. Trong cuộc xung đột, tranh giành giữa hai dòng họ Trịnh Bá và Vũ Đình mà nổi bật là cuộc đụng độ đầy kịch tính giữa Hàm, Thủ và Phúc, mỗi con người đều có những toan tính, mưu mô, thủ đoạn riêng. Họ nhân danh sự trung thực, tinh thần đấu tranh, tính đảng để hàm hè, đấu đá, giành giật chỗ ngồi. Tưởng như họ một lòng vì công lý nhưng thực chất là cuộc đấu

tranh của những con quỷ hiện lên trong cuộc sống ở làng quê Việt Nam thời hậu chiến.

Qua những nhân vật trong *Mảnh đất lắm người nhiều ma*, Nguyễn Khắc Trường đã đi sâu vào một trong những vấn đề phức tạp và rắc rối nhất ở nông thôn nước ta thời hậu chiến là quan hệ dòng tộc. Tác phẩm đã phơi bày hiện thực mâu thuẫn, gay gắt dâng lên thành những đỉnh điểm, cao trào với những màn đấu trí, đấu lực dựa trên lòng thù hận. Tác giả đã khắc họa về sự biến chất, tha hoá của những người có chức có quyền ở nông thôn trong giai đoạn chuyển tiếp. Ở đó quan hệ người với người có lúc còn tàn bạo hơn cả loài thú vật và nguy hiểm hơn là nó còn nhân danh Đảng, chính quyền để hạ bệ nhau, rửa thù hận bằng những mưu mô thủ đoạn độc ác một cách tàn bạo, trắng trợn.

2.3.2. Con người bản năng tính dục

Để thể hiện thành công con người bản năng tính dục trong tác phẩm của mình, Nguyễn Khắc Trường đã đi vào khám phá những vỉa tầng sâu thẳm trong mỗi con người, khám phá những phần khuất tối, những ham muốn, những dục vọng, những khát khao bị kiềm chế bởi những chế ước của xã hội.

Con người bản năng tính dục trong văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường được thể hiện khá rõ trong *Mảnh đất lắm người nhiều ma*. Với việc thể hiện con người bản năng tính dục, Nguyễn Khắc Trường đã giúp người đọc nhìn thấy rõ hơn về con người nông dân trong đời sống đương đại. Trong bao nhiêu năm, con người ta lo đấu tranh giành độc lập, dân tộc, những ham muốn, những vấn đề của làng xóm, tông tộc hầu như bị chìm khuất, bỏ quên. Giờ đây khi đất nước hoà bình, con người đang sống trong bầu không khí đổi mới thì cuộc sống đời thường, những vấn đề tạo nên

mối quan hệ liên kết từ bao đời nay, từ nhiều thế hệ của người Việt bỗng tựa mình thức dậy. Nhà văn không ngần ngại khi phơi bày một hiện trạng tiêu cực, xấu xa của con người đang lừa miêng, đầu đá, thù hằn bởi chính mối quan hệ gia tộc. Qua đây nhà văn đã gióng lên hồi chuông cảnh tỉnh về sự khán kiệt nhân cách con người chỉ vì mối quan hệ họ tộc ở nông thôn nước ta thời hậu chiến.

Tiểu kết: Với bút pháp hiện thực, tinh táo, Nguyễn Khắc Trường đã thể hiện một cách chân thực đời sống của những người lính và đời sống nông thôn nước ta thời hậu chiến. Nhà văn đã ca ngợi những phẩm chất tốt đẹp của những người lính sau chiến tranh, đồng thời mạnh dạn phơi bày ra những mặt xấu, mặt ác, những tệ nạn hủ tục ở nông thôn nước ta ra trước luồng ánh sáng dư luận. Nó cho thấy cái ác, cái xấu... giờ đây được bao che, ngụy trang dưới nhiều vỏ bọc hình thức khác nhau. Nó len lỏi vào từng góc ngách của đời sống. Tái hiện lại cuộc sống đó, Nguyễn Khắc Trường đã thể hiện rõ hơn quan niệm nghệ thuật của ông về con người. Từ đó vừa cảnh báo, vừa hướng con người đến những giá trị Chân – Thiện – Mỹ đích thực của cuộc sống.

Chương 3

PHƯƠNG THỨC THỂ HIỆN QUAN NIỆM NGHỆ THUẬT VỀ CON NGƯỜI TRONG VĂN XUÔI NGUYỄN KHẮC TRƯỜNG

3.1. KHÔNG GIAN – THỜI GIAN NGHỆ THUẬT

3.1.1. Không gian nghệ thuật

Với cách thể hiện sáng tạo, Nguyễn Khắc Trường đã tạo ra được những kiểu không gian nghệ thuật mới lạ trong các tác phẩm văn xuôi sau 1975 của mình. Trong *Thác rừng*, *Miền đất mặt trời*, *Gặp lại anh hùng Núp*, yếu tố kí ức đã phân chia không gian thành hai mảng đối lập: không gian hiện tại và không gian quá khứ, trong

đó, có lúc không gian hiện tại đóng vai trò chủ đạo, nhưng có lúc lại là không gian quá khứ lại chiếm lĩnh nhiều hơn. Bên cạnh đó, do đi sâu khai thác thế giới nội tâm của con người, ***Thác rùng, Miền đất mặt trời*** còn có kiểu không gian tâm tưởng ẩn sâu bên trong nhân vật. Sử dụng những kiểu không gian này, Nguyễn Khắc Trường đã tạo được hiệu quả nghệ thuật lớn trong việc thể hiện kiểu nhân vật có đời sống tình cảm sâu nặng, thủy chung, cùng với những việc làm và sự hy sinh của họ đối với Tổ quốc, nhân dân. Khác với ***Thác rùng, Miền đất mặt trời, Gặp lại anh hùng Núp***, trong ***Mảnh đất lắm người nhiều ma***, Nguyễn Khắc Trường lại sử dụng linh hoạt kiểu không gian kỳ ảo đã đưa đến cho người đọc thấy được một thế giới nhân vật với những mưu mô, thủ đoạn, sự tha hoá về nhân cách con người, sự xung đột về tư tưởng dòng họ... Dù bằng cách này hay cách khác thì dưới ngòi bút của nhà văn, hiện thực cuộc sống thời hậu chiến đã được tái hiện ở những hình thức mới với một thế giới nhân vật, đa dạng, độc đáo và mang giá trị nhân văn sâu sắc.

3.1.2. Thời gian nghệ thuật

Với xu hướng thể hiện đời sống của con người và xu hướng phát triển xã hội ở thời kỳ hậu chiến, văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường đã có sự chuyển đổi từ kiểu thời gian tuyến tính một chiều sang thời gian tâm lý nhiều chiều. Trong đó, yếu tố ký ức đã tạo cho tác phẩm của ông có kiểu thời gian tâm lý với sự chòng chéo, đan cài giữa quá khứ và hiện tại trong dòng ý thức miên man của nhân vật. Để thể hiện thời gian tâm lý, Nguyễn Khắc Trường đã sử dụng khá thành công và triệt để thủ pháp đồng hiện thời gian. Cho nên, thời gian ở đây không thể định lượng hoặc đo đếm được bởi những hình ảnh của quá khứ, hiện tại cứ đan xen với nhau. Kết cấu đồng hiện về thời gian luôn đóng vai trò quan trọng và là một đặc

điểm nổi bật trong các tác phẩm văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường.

3.2. NGÔN NGỮ

3.2.1. Ngôn ngữ trần thuật

Cùng với mạch nguồn đổi mới văn học sau 1975, Nguyễn Khắc Trường đã cố gắng tìm tòi để không ngừng tự đổi mới ngòi bút của mình. Từ góc nhìn trần thuật theo hướng sử thi khi viết về chiến tranh, ông đã nhanh chóng chuyển sang xu hướng trần thuật xoáy vào đời tư - thể sự với khả năng thâm nhập sâu sắc vào các ngõ ngách của cuộc sống để phân tích và khám phá cái vẻ đẹp phong phú, phức tạp của nó với tất cả các cung bậc tình cảm, đạo đức của con người trong xã hội đương đại.

Qua tìm hiểu văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường, chúng ta thấy ngôn ngữ trần thuật trong văn xuôi của Nguyễn Khắc Trường có sức gợi cảm sâu sắc từ việc miêu tả cảnh vật đến việc khắc họa tính cách nhân vật. Tác giả đã sử dụng cách viết giàu hình ảnh nhưng không lấy làm cầu kỳ mỗi khi ông muốn xoáy sâu vào một vấn đề nào đó. Những trang văn của ông luôn thể hiện được vốn phong phú về từ ngữ của tác giả, các thành ngữ, tục ngữ, ngôn ngữ địa phương, lời ăn tiếng nói hàng ngày... được nhà văn vận dụng một cách linh hoạt đã làm cho lời văn trần thuật trong văn xuôi của ông có giá trị gợi cảm một cách rõ nét, đồng thời, nó cũng góp phần thể hiện rõ hơn quan niệm nghệ thuật về con người trong các tác phẩm của ông.

3.2.2. Ngôn ngữ nhân vật

Bên cạnh ngôn ngữ trần thuật thì ngôn ngữ nhân vật trong tác phẩm văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường cũng có giá trị cá thể hoá rõ rệt. Đến với các tác phẩm của ông, người đọc như có

cơ hội nhận ra năng lực thể hiện ngôn ngữ của một nhà văn lớn. Bằng việc hướng ngòi bút của mình vào việc khám phá mọi mặt của cuộc sống hằng ngày, ngôn ngữ nhân vật đã thể hiện rõ những ưu thế rõ rệt của nó. Bởi đây được coi là phương tiện tốt nhất để chuyển tải tư tưởng nghệ thuật của nhà văn và đi sâu vào việc khắc họa tính cách cũng như thể hiện chiều sâu trong tâm lí của con người. Tác giả đã mang đến cho người đọc một cái nhìn mới mẻ và khá toàn diện về cuộc sống, với đầy đủ cách sống, cách cảm, cách nghĩ trong mỗi cá nhân con người như những gì vốn có. Qua đó thể hiện khát vọng được nói thật, nhìn thẳng vào sự thật của các nhà văn khi phản ánh, nhìn nhận lại cuộc sống con người trong thời hậu chiến.

Thông qua ngôn ngữ nhân vật, Nguyễn Khắc Trường một lần nữa chứng tỏ một ngòi bút giàu có về ngôn ngữ. Điều này đã góp phần làm nên những trang văn mang đậm sắc thái cá tính sáng tạo của chủ thể qua nghệ thuật ngôn từ trong các tác phẩm văn xuôi của ông.

3.3. GIỌNG ĐIỆU

Tác phẩm văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường thể hiện tính đa thanh về giọng điệu, trong đó nổi bật là giọng ngợi ca chân thành và giọng cảm thông chia sẻ.

3.3.1. Giọng ngợi ca chân thành

Điều dễ nhận thấy trong văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường là giọng ngợi ca chân thành. Đặc điểm của loại giọng điệu này cho phép nhà văn thể hiện tình cảm, bộc lộ niềm tin yêu chân thành của mình đối với những con người mà nhà văn yêu mến, tin tưởng, khâm phục .

Giọng điệu ngợi ca chân thành đã góp phần thể hiện rõ quan niệm của nhà văn về sức mạnh, tầm vóc của những người anh hùng

trong cuộc sống thời bình. Đồng thời nó làm thành giọng điệu riêng trong văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường.

3.3.2. Giọng cảm thương chia sẻ

Đến với nghệ thuật trong văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường, ta còn bắt gặp tác giả sử dụng giọng điệu cảm thương, chia sẻ. Trước hết giọng điệu cảm thương, chia sẻ thể hiện qua sự đồng cảm của nhà văn với số phận bất hạnh của các nhân vật. Quan tâm đến những số phận bi kịch, các trang văn của Nguyễn Khắc Trường luôn thấm đẫm tinh thần nhân đạo, ẩn chứa niềm cảm thương và sự chia sẻ chân thành với những người có cuộc đời bất hạnh, đáng thương.

Bằng giọng điệu cảm thương chia sẻ, Nguyễn Khắc Trường đã tạo được sự đồng cảm của người đọc đối với những con người bất hạnh trong chiến tranh cũng như trong thời bình. Đây là một trong những sắc thái giọng điệu giúp người đọc cảm nhận rõ chủ đề trong các tác phẩm của nhà văn, đồng thời góp phần tạo nên phong cách nghệ thuật văn xuôi Nguyễn Khắc Trường.

KẾT LUẬN

Quá trình sáng tác của Nguyễn Khắc Trường gần như trùng khít với hành trình đổi mới của văn học Việt Nam những năm sau chiến tranh. Sau hơn 30 năm sáng tác, Nguyễn Khắc Trường là một trong những cây bút văn xuôi tiêu biểu cho thời đổi mới. Ông đã có những đóng góp quan trọng cho văn học sau 1975, đặc biệt là vấn đề nông thôn. Cùng với các nhà văn tiêu biểu khác (Ma Văn Kháng, Lê Lựu, Chu Lai, Dương Hương,...), Nguyễn Khắc Trường đã bền bỉ tạo nên một dòng chảy riêng giữa nguồn chung của văn chương đương đại. Bên cạnh đó ông cũng là người có nhiều tìm tòi, có ý thức cách

tân trong nghệ thuật nhằm tạo hiệu quả trong cách thể hiện con người theo quan điểm của mình. Mỗi tác phẩm là sự chắt chiu, góp nhặt của nhà văn qua những chuyến đi, tìm hiểu về cuộc sống và con người. Vì thế sáng tác của nhà văn đã để lại những ấn tượng khó phai trong lòng người đọc. Xét từ quan niệm nghệ thuật về con người, chúng tôi nhận thấy trong sáng tác văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường có một số điểm cơ bản sau:

1. Nguyễn Khắc Trường thể hiện rõ quan niệm của ông về con người, nói cách khác, qua văn xuôi, ông đã xác lập một quan niệm rõ rệt về con người vốn là một phạm trù quan trọng của thi pháp học, là điểm tựa của sáng tác văn học và tiếp nhận văn học. Quan niệm nghệ thuật về con người là hướng tiếp cận hợp lí để tìm hiểu, đánh giá giá trị nhân văn của tác phẩm văn học, là cơ sở cho người tiếp nhận có những lí giải đúng đắn về sáng tạo nghệ thuật của nhà văn trong sáng tạo văn học. Quan niệm nghệ thuật về con người trong văn xuôi sau 1975 đã có những biến đổi quan trọng theo hướng dân chủ hóa. Văn xuôi Việt Nam giai đoạn này, trong đó có tác phẩm của Nguyễn Khắc Trường, hướng về con người với những số phận cụ thể.

2. Nghiên cứu con người trong văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường nhằm nhận diện tư tưởng của nhà văn về xã hội và con người. Nhà thơ vĩ đại của Ấn Độ - Rabindranath Tagore đã từng nói: "có thể vượt qua thế giới lớn lao của loài người không phải bằng cách tự xoá mình đi, mà bằng cách mở rộng bản sắc của chính mình". Trên hành trình sáng tạo văn học mấy chục năm của mình, Nguyễn Khắc Trường đã không ngừng suy nghĩ, kiếm tìm và thể nghiệm. Là một trong số những nhà văn tiêu biểu của nền văn xuôi chống Mỹ, Nguyễn Khắc Trường đã đáp ứng được yêu cầu của

văn nghệ lúc bấy giờ là phục vụ kháng chiến , phục vụ cách mạng. Sau chiến tranh với mong muốn đổi mới chính mình, Nguyễn Khắc Trường đã làm mới được mình bằng những tác phẩm tiêu biểu . Với những phấn đấu không biết mệt mỏi, Nguyễn Khắc Trường đã tạo cho mình một thế giới nghệ thuật riêng. Trong quan niệm của ông, con người dù là trong chiến tranh hay trong cuộc sống đời thường, với tất cả những gì vốn có của con người đều trở thành đối tượng khám phá của người nghệ sỹ. Sau 1975 nhà văn nhìn nhận con người trong mối quan hệ đa chiều, đa diện trong mối quan hệ gia đình, xã hội, trong tình bạn, tình yêu qua sự đối sánh quá khứ với hiện tại, hướng đến những vấn đề mà cuộc sống hôm nay đang đặt ra. Con người được hiện lên với tất cả những gì vốn có của nó, con người lúc này không còn là con người thuận chiều như trước 1975 và những năm đầu sau chiến tranh nữa mà giờ đây nó đa diện hơn, phức tạp hơn. Con người trong sáng tác Nguyễn Khắc Trường hiện lên với tất cả tầng sâu nhân bản và những vấn đề được đặt ra trong các tác phẩm của ông cũng đạt tới tầm của những triết lý nhân sinh.

3. Con người trong văn xuôi sau 1975 của Nguyễn Khắc Trường phong phú đa dạng, từ người anh hùng, người lính đến người nông dân, từ người trí thức đến người lao động bình thường. Họ là những con người có tính cách, số phận, cuộc đời không ai giống ai. Trong quá trình kiếm tìm và sáng tạo, Nguyễn Khắc Trường đã tìm thấy các loại nhân vật khác nhau: người anh hùng, người lính, người nông dân, trong đó nổi bật là người phụ nữ. Họ được nhìn nhận, đánh giá từ nhiều góc độ trong sự tiếp cận với muôn mặt của cuộc sống đời thường. Trong cái nhìn trân trọng, đồng cảm, nhà văn đã tạo ra các kiểu con người như: con người anh hùng trong cuộc sống thời bình; con người thủy chung trong tình cảm, tình yêu; con người số

phận bi kịch. Còn với cái nhìn cảnh báo, phê phán, Nguyễn Khắc Trường đã phát hiện ra kiểu con người mưu mô, thủ đoạn; con người bản năng tính dục. Trong các kiểu con người đó, ông rất thành công trong việc phát hiện ra loại con người tha hóa đầy mưu mô, thủ đoạn ở nông thôn thời đổi mới như một sự cản trở cho sự phát triển của xã hội hôm nay.

4. Quan niệm nghệ thuật về con người đã chi phối đến phương thức thể hiện trong văn xuôi của Nguyễn Khắc Trường, tiêu biểu là các bình diện không gian, thời gian nghệ thuật; ngôn ngữ và giọng điệu. Trong các tác phẩm của mình, nhà văn đã sử dụng đan xen không gian kỳ ảo và hiện thực, tạo sự đồng hiện thời gian quá khứ và hiện tại. Bên cạnh đó, nhà văn cũng đã thể hiện được năng lực sáng tạo qua việc sử dụng ngôn ngữ tạo hiệu quả nghệ thuật rõ rệt. Ngôn ngữ trần thuật và ngôn ngữ nhân vật trong văn xuôi của ông đều thể hiện những dấu ấn riêng của nhà văn: ngắn gọn, sắc nét. Giọng điệu đa thanh, nhưng nổi bật vẫn là giọng ngợi ca chân thành và giọng cảm thương chia sẻ. Nhờ vậy, đọc các trang văn của Nguyễn Khắc Trường, ta thấy ông không nhân nhượng khi phê phán sự tha hóa của con người sau chiến tranh, nhưng vẫn nổi bật cảm hứng nhân đạo cao cả.

Với những thành tựu đã đạt được bằng sự sáng tạo không mệt mỏi và bằng trách nhiệm công dân của một nhà văn quân đội, Nguyễn Khắc Trường xứng đáng được ghi nhận là một trong những cây bút văn xuôi tiêu biểu của văn học Việt Nam đương đại.